

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 2023-49
у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77*

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу Шульги Вікторії Олексіївни
на тему «Правове регулювання захисту культурних цінностей в праві
Європейського Союзу»,
яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 293 – «Міжнародне право»

Актуальність теми дослідження. В умовах повномасштабної військової агресії проти України завдаються масштабні руйнування пам'яткам культури, знищуються та незаконно вивозяться предмети, що мають важливе мистецьке та історичне значення, які є невід'ємною складовою української культурної спадщини та частиною загальноєвропейського та світового культурного надбання. Європейський Союз, який надає безпрецедентну політичну, економічну, військову та гуманітарну підтримку Україні, наголошує на негативному впливі цих подій для культурного сектору у міжнародному масштабі та у своєму Плані дій проти торгівлі предметами культури від 13.12.2022 особливу увагу заострює на необхідності зміцнення співпраці у питаннях протидії та боротьби зі злочинами проти культурних цінностей, а також фінансуванні заходів, пов'язаних із фізичним захистом історичних пам'яток, збереженням та евакуацією культурних цінностей із території нашої держави.

Проблематика захисту культурних цінностей у праві ЄС характеризується також особливою актуальністю в умовах вступу України до Європейського Союзу, що вимагає здійснення комплексу політико-правових заходів щодо приведення українського законодавства до *acquis* ЄС та створення необхідних правових інструментів для подальшої імплементації норм права ЄС у рамках національного правопорядку. Нині на рівні ЄС функціонує комплексний механізм, який охоплює взаємодоповнюючі правові, економічні та організаційні

заходи, спрямовані на захист культурних цінностей і збереження культурної спадщини, які удосконалюються з огляду на нові виклики та загрози. Вивчення особливостей цих механізмів має важливе теоретичне і практичне значення в умовах сьогодення.

Тематика дисертаційного дослідження В. Шульги відповідає напрямам наукових досліджень кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого і виконана в межах цільової комплексної програми «Теоретичні та практичні проблеми сучасного міжнародного права та іноземного конституційного права» (державна реєстрація №0111U000954) та фундаментального наукового дослідження «Система національної безпеки України у XXI ст. (невійськовий аспект): трансформація підходів до правового регулювання» (державна реєстрація №0121U109548).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Мета дисертаційного дослідження полягає у «встановленні особливостей правового регулювання захисту культурних цінностей у праві Європейського Союзу, дослідженні становлення та генези права ЄС у сфері захисту культурних цінностей, з'ясуванні особливостей розподілу повноважень ЄС і держав-членів, визначенні правових механізмів захисту культурних цінностей у праві ЄС, а також розкритті особливостей співробітництва України та ЄС у цій сфері та наближення законодавства України до *acquis* ЄС» (с. 5). На досягнення мети було спрямовано дев'ять згрупованих завдань (с. 5-6), які послідовно вирішені дисертанткою і зафіксовані у положеннях наукової новизни (с. 8–10) та загальних висновках (с. 162-169).

Завдяки вдалому застосуванню методів наукового дослідження, дисертантці вдалося досягти поставленої мети. У дослідженні широко використано діалектичний метод, який дозволив виявити взаємозв'язок та взаємозумовленість основних механізмів захисту культурних цінностей у праві ЄС. Історико-правовий метод надав можливість виявити еволюцію *acquis* ЄС у сфері захисту культурних цінностей та генезу співпраці з Україною у цій сфері. Формально-логічний метод виступив методологічною основою для визначення

сутності поняття «культурні цінності» в правовій доктрині, міжнародному праві та праві ЄС, а також змістовної характеристики механізму захисту культурних цінностей у Європейському Союзі за різними напрямками. Порівняльно-правовий метод дозволив зіставити та порівняти «культурні цінності» у правовій доктрині, міжнародному праві та праві ЄС, розкрити особливості еволюції правового регулювання наднаціональних механізмів у межах Європейського Союзу в історичній перспективі на основі редакцій установчих договорів ЄС та актів вторинного права, а також цей метод дозволив оцінити відповідність законодавства України *acquis* ЄС в аналізованій сфері. Системно-структурний метод дозволив визначити місце і роль Європейського Союзу як провідного учасника міжнародного співробітництва у сфері захисту культурних цінностей на міжнародному рівні. Прогностичний метод застосований при обґрунтуванні перспектив розвитку *acquis* ЄС у сфері захисту культурних цінностей. У роботі також вдало використано також метод герменевтики, за допомогою якого здійснювалося тлумачення юридичних текстів з метою встановлення їхнього змісту, значення окремих термінів та понять у міжнародному праві та праві ЄС.

Зміст роботи характеризується точністю і логічністю викладу матеріалу, зрозумілістю та цілісністю, висновки отримали належну наукову та практичну аргументацію. Обґрунтованість проведеного наукового аналізу та достовірність отриманих результатів базуються на ретельному аналізі емпіричної бази, яку склали міжнародні документи, установчі договори Європейського Союзу, акти вторинного права ЄС, акти «м'якого» права Союзу, практика Суду ЄС, а також звіти, доповіді, аналітичні та статистичні матеріали міжнародних міжурядових та неурядових організацій.

План дисертації є логічним, відповідає змісту проблеми, що досліджується. Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань.

Таким чином, наукові положення, висновки і результати, що містяться в дисертації Шульги В. О. слід оцінити як теоретично, методологічно та емпірично обґрунтовані та достовірні.

Наукова новизна одержаних результатів. Одержані дисертанткою результати дослідження характеризуються високим рівнем наукової новизни та практичною значущістю, зважаючи на те, що вони можуть бути використані в процесі наближення законодавства України до *acquis* ЄС. Багато сформульованих положень мають новий характер або забезпечують суттєвий приріст знань стосовно дослідження окремих питань з окресленої тематики.

1. Важливе значення мають запропоновані дисертанткою висновки щодо особливостей змісту поняття «культурні цінності» у праві ЄС (с. 41-57) та звернення до юридичної термінології, яка використовується у міжнародних документах у сфері захисту культурних цінностей, що продемонстровано у додатках 1 та 2 до роботи.

2. Слушними є висновки щодо особливостей розподілу повноважень між ЄС і державами-членами щодо захисту культурних цінностей (с. 86-90). У цьому контексті варто погодитися з дисертанткою, що саме останні несуть головну відповідальність за захист культурних цінностей.

3. Заслужують на увагу пропозиції дисертантки щодо визначення і змісту механізму захисту культурних цінностей, який є «комплексним і охоплює взаємодоповнюючі правові, економічні та організаційні заходи, що реалізуються на рівні ЄС та держав-членів та визначають особливий правовий режим їхнього обігу у рамках Спільного ринку ЄС, заходи протидії та запобіганню їхньому незаконному переміщенню з території держав-членів, а також засади співробітництва з третіми країнами та міжнародними організаціями» (с. 7).

4. Важливе теоретичне значення мають узагальнення та висновки щодо сутності змістовних складових механізму захисту культурних цінностей, які ретельно і послідовно розкрито у цій роботі у рамках Розділу 2 (с. 96-157).

5. Значний науковий інтерес становить розкриття дисертанткою особливостей застосування механізму захисту культурних цінностей на основі

ст. 36 ДФЄС. Варто погодитися, що у рамках Спільного ринку ЄС запровадження відповідних захисних заходів є суверенним правом кожної держави-члена, однак має відповідати загальним принципам права ЄС, а саме принципу правової визначеності, недискримінації, обґрунтованості та пропорційності (с. 104-108).

6. Значний науковий інтерес становить розкриття дисертанткою особливостей правової регламентації співробітництва ЄС з міжнародними організаціями та третіми країнами у сфері захисту культурних цінностей на основі відповідних міжнародних угод (с. 138-145). Особливо важливим є мають висновки і пропозиції, що стосуються співробітництва України та ЄС та наближення українського законодавства до *acquis* Європейського Союзу у сфері захисту культурних цінностей (с. 145-157).

Дисертаційна робота містить й інші положення новизни, що представляють теоретичну та практичну цінність.

Повнота викладу одержаних результатів.

Джерельна база дисертації налічує 204 найменування, з них 133 – джерела іноземними мовами.

Ключові наукові результати та практичні висновки дисертаційної роботи були викладені в десяти індивідуальних публікаціях авторки, зокрема у п'ятих статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, дві з яких – у зарубіжних періодичних виданнях, та тезах п'ятих доповідей на наукових та науково-практичних конференціях. Повнота викладу результатів дисертації відповідає встановленим вимогам і свідчить про достатній та належний рівень апробації отриманих результатів.

Зауваження та дискусійні положення дисертації. Відзначаючи вклад Вікторії Шульги у розробку правових засад захисту культурних цінностей у праві Європейського Союзу, а також наукову новизну одержаних результатів, вважаємо за необхідне вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити окремі побажання.

1. Досліджуючи проблематику становлення права ЄС у сфері захисту культурних цінностей дисертантка звертається до міжнародних договорів у цій

сфері, які, як зазначається, стали основою розвитку права Європейського Союзу. Водночас у роботі не розкриваються особливості відповідних міжнародних угод та інших міжнародних документів, що заклали правове підґрунтя ЄС, а також не здійснено порівняльно-правовий аналіз їхніх положень та відповідних положень *acquis* ЄС у цій сфері.

2. Сформульовані дисертанткою висновки набули б додаткової аргументації і переконливості, якщо б робота містила узагальнення щодо особливостей впливу *acquis* ЄС у сфері захисту культурних цінностей на національне законодавство держав-членів, а також висвітлювала специфіку законодавчих підходів держав-членів. Зокрема, роботу можна було би посилити розкриттям особливостей імплементації Директиви 2014/60/EU про повернення культурних цінностей, незаконно переміщених із території держави-члена у національному праві держав-членів Європейського Союзу.

3. Робота могла би значно збагатитися більш ретельним дослідженням законодавчого підходу України щодо захисту культурних цінностей у світлі набуття членства в ЄС, а також підходів держав-членів, для вивчення кращих практик забезпечення захисту культурних цінностей на основі правових механізмів.

Утім висловлені зауваження зумовлені складністю та багатоаспектністю обраної авторкою теми та не мають істотного впливу на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи В. О. Шульги. Рецензована робота є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові, науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну проблему науки міжнародного права. Зміст дисертації відповідає профілю спеціальності 293 – «Міжнародне».

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, всі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження В. О. Шульги відповідає обраній нею спеціальності

293 – «Міжнародне право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною роботою, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Шульги Вікторії Олексіївни на тему «Правове регулювання захисту культурних цінностей в праві Європейського Союзу», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 – «Міжнародне право».

Рецензентка:

**Кандидатка юридичних наук,
доцентка, доцентка кафедри права
Європейського Союзу
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого**

Тетяна АНАКІНА

Підпис *Анакіна Т.*
Засвідчую
Нач. ВК *[Signature]*
25.04.2024 р.